

Arkeologisk schaktningsövervakning

Skoklosters kyrka

Skoklosters socken
Håbo kommun
Uppland

Martin Scheutz

UPPLANDSMUSEET

2004:11

Arkeologisk schaktningsövervakning

Skoklosters kyrka

Skoklosters socken
Håbo kommun
Uppland

Martin Scheutz

Rapport 2004:11

Utgivning och distribution:

Upplandsmuseet

S:t Eriks gränd 6

753 10 Uppsala

Tel 018 – 16 91 00 (vx)

Fax 018 – 69 25 09

www.uppmus.se

© Upplandsmuseet, 2004

Planer och foton: Martin Scheutz

Innehåll

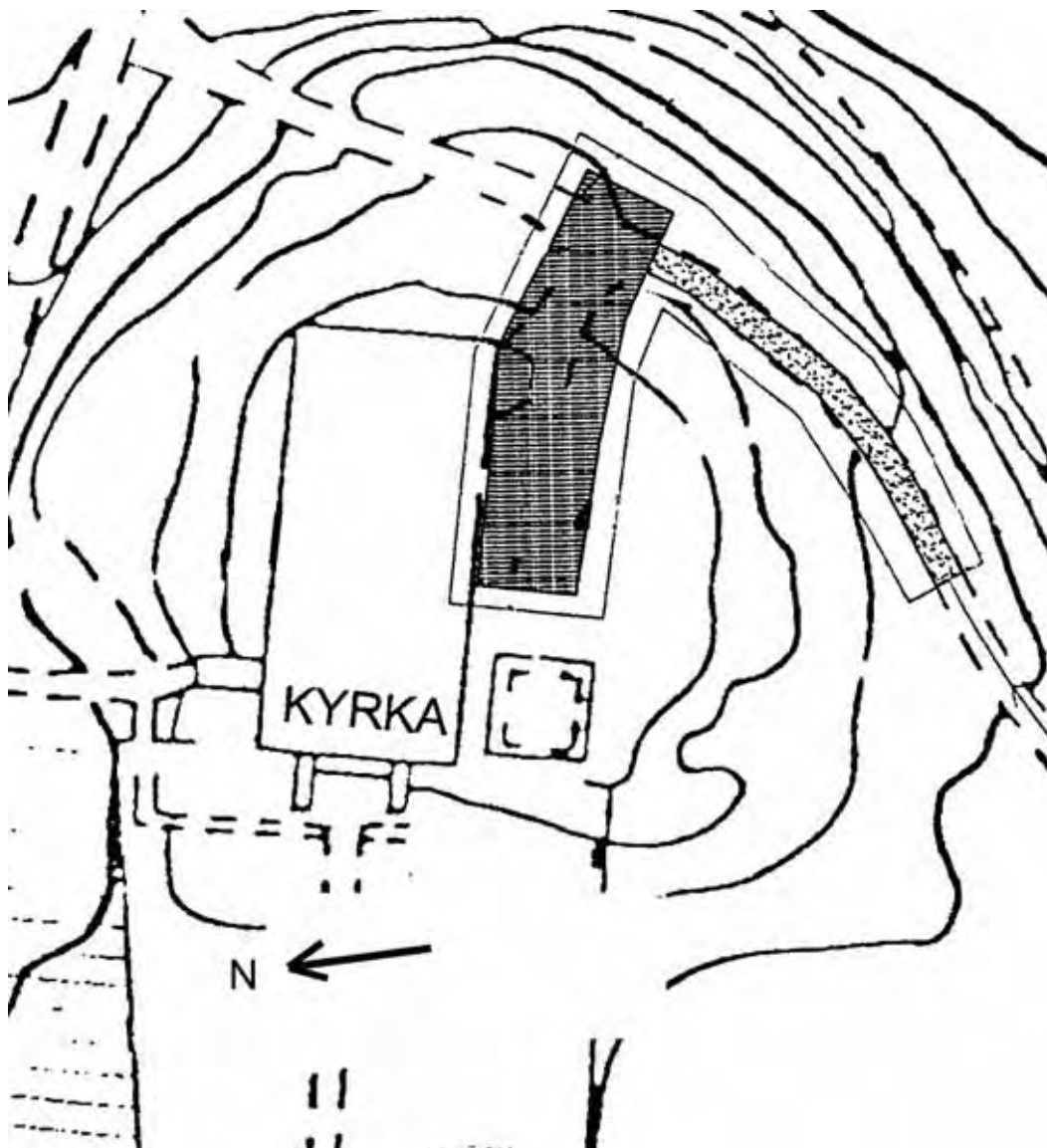
Inledning	4
Målsättning	5
Bakgrund och förutsättningar	5
Områdesbeskrivning	5
Undersökningsresultat	6
Fynd	7
Sammanfattning	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Inledning

Efter beslut 2004-01-07 från Kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen i Uppsala län (lstn dnr 433-14866-03) har Upplandsmuseet, arkeologiska avdelningen, utfört en arkeologisk schaktningsövervakning vid Skoklosters kyrka (fig 1). Övervakningen var orsakad av planerad väganläggning.

Beställare för schaktningsövervakningen var Övergrans kyrkliga samfällighet som också svarade för kostnaderna. Ansvarig för övervakningen och rapportsammanställningen var Martin Scheutz.

Rapporten redovisar de resultat som framkom vid den arkeologiska schaktningsövervakningen.

Figur 1. Översiktskarta över Skoklosters kyrka med de två ytor som var aktuella för iordningställande till bättre körvägar. På den skrafferade ytan skedde en schaktningsövervakning medan den punktmarkerade ytan kunde anläggas utan kontroll.

Målsättning

Målsättningen med schaktningsövervakningen var att konstatera om bevarade kulturlager och konstruktioner kunde framkomma vid schaktningarna. Om så skedde skulle de dokumenteras.

Bakgrund och förutsättningar

För att handikappanpassa och underlätta transporter till Skokloster kyrka, har Övergrans kyrkliga samfällighet ansökt och fått tillstånd att anlägga en grusad yta med tillfartsväg söder om kyrkan.

Anläggandet har endast en mindre inverkan på den underliggande marken. Gruset läggs direkt på befintlig mark efter att endast grässvålen avlägsnats.

Vid omlastningsplatsen i direkt anslutning till kyrkan hade marken inte tillräcklig bärighet för att utgöra underlag för grusning. På denna plats var det därför nödvändigt med en djupare schaktning. Det var i samband med detta arbete som det var nödvändigt med arkeologisk övervakning.

Ingen arkeologisk undersökning har tidigare utförts i området söder om kyrkan. År 1995 tog Upplandsmuseet upp tre mindre provschakt väster om kyrkan för att försöka återfinna rester efter kyrkans bogårdsmur och stigluckor. Dessa schakt gav inga resultat (UM arkiv).

Områdesbeskrivning

Skokloster kyrka ligger på en höjd alldeles vid vattnet, ca 170 meter nordost om Skokloster slott. Det var här som man under 1200-talets första hälft uppförde ett cistercienserkloster för nunnor. Vid reformationen drogs klostret in till kronan, och revs sedan år 1574. År 1895 revs de sista murresterna, och i samband med detta skedde en viss fotodokumentation (fig 2).

Figur 2. De sista murresterna efter det gamla klostret revs 1895. På denna bild ser man att murar stod precis på den plats där grusplanen utanför kyrkans södra dörr skall anläggas. Bilden finns idag på Skoklosters slottsarkiv.

Undersökningsresultat

I gräsplanen söder om kyrkan kan man idag se en terrassering och stenar i marknivå, som visar var de gamla väggarna stått.

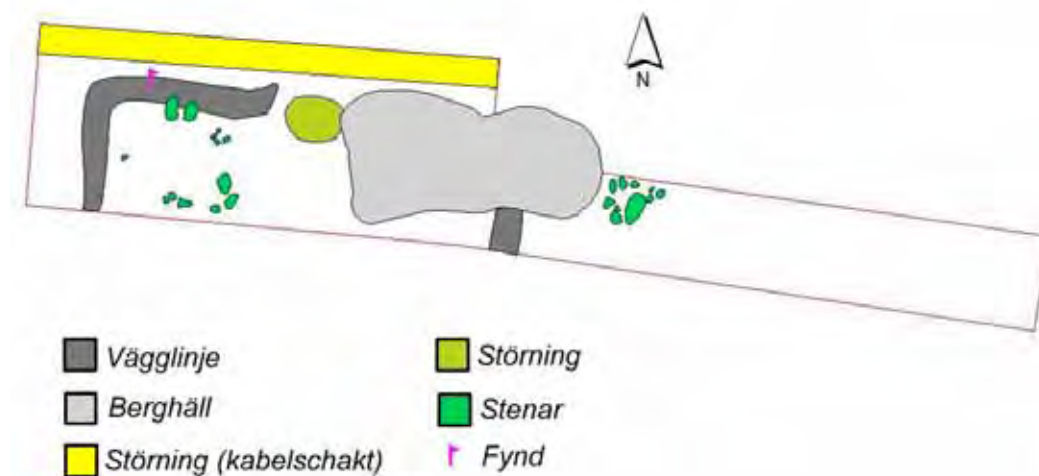
Direkt intill kyrkans vägg löpte en ca två meter bred plattlagd gångväg. Ytan som schaktades upp låg direkt utanför denna och mätte 12 x 5 meter, öst-västlig riktning. Rakt österut från denna yta löpte ett långsmalt stråk 14 x 2,5 meter, som kommer att bli tillfartsväg. Schaktets totala yta var 97,5 m².

Under grästorven låg ett påfört matjordlager som var mellan 0,2 – 0,3 meter tjockt. I detta låg trådspik och plastmantlad sprängtråd, vilket innebär att det måste ha påförts relativt sent. Direkt under detta kom ett kompakt lager grusig jord, med större stenar och mycket tegel.

Detta lager lämnades orört, eftersom det hade tillräcklig bärighet för att utgöra grund till grusningen. I övergången mellan den bredare omlastningsytan och den smalare tillfartsvägen låg det berg i dagen. Dess utbredning växte markant när matjordslaget togs bort. Öster om denna bergsklack fanns inget kulturlager, eller möjligtvis endast något tunt sådant på vissa ställen.

Längs hela den norra delen av schaktkanten som vätte mot kyrkväggen, löpte en störning, antagligen ett kabelschakt, som var ca en meter bred.

Även om schaktningsarbetet inte gick igenom kulturlagret, så framträdde murrester i ytan (fig 3-5). De kunde följas i nordlig riktning i den västra delen av schaktet, varefter den vek av i 90° vinkel mot öster. Muren gick sedan parallellt med kyrkans vägg tills den anslöt och försvann vid berghällen. Vid murens anslutning till berghällen fanns en störning. Stenarna låg visserligen kvar, men var löst inbäddade i den porösa jorden.

Figur 3. Schaktplan strax söder om kyrkan.

Söder om berghällen fortsatte muren i rak vinkel till den tidigare nämnda mursträckningen. Ca en meter kom fram i schaktet, men fortsättningen syntes tydligt i gräsmattan i form av enstaka stenar i ytan längs en terrasskant. Även öster om klipphällen syntes en ansamling med stenar, även om dessa inte var formade till en mur. Eventuellt kan dessa vara rester av en förstärkning av den idag försvunna mur som måste ha legat ovanpå bergshällen, eller så är stenarna nedrasade rester av densamma.

Eventuellt kan ännu en vägglinje gå i nord-sydlig sträckning, och ansluta ungefär mitt på den öst-västliga vägglinjen. Flera stora stenar låg i en linje här, men det schaktades inte tillräckligt djupt för att med säkerhet kunna fastställa detta.

Fynd

Inbäddat i de öst-västliga murresterna hittades en del av en glasbägare. Glasbiten är den dekorationsdetalj från en noppbägare, som gett typen dess namn. Vilken form kärlet haft går inte att avgöra, men noppbägare tillverkades framförallt i Tyskland, och importerades till Sverige på 1400- och 1500-talen.

Figur 4. Direkt under gräset framkom grunderna efter den tidigare byggnaden på platsen. Närmast i bild syns grundstenarna av det nordvästra hörnet.

Figur 5. Detalj av grundstenarna i det nordvästra hörnet.

Sammanfattning

Vid anläggandet av en grusad plan i anslutning till Skokloster kyrkas södra vägg, framkom det rester efter murar. Dessa bör vara desamma som syns på en bild från 1894, som togs i samband med att det dåvarande "herrestallet" revs. Grundmurarna kan dock mycket väl härröra från det cistercienserkloster som uppfördes vid Skokloster på 1200-talet. I muren hittades en del av en glasbägare som lösligt kan dateras till 1400- eller 1500-talet.

Tekniska och administrativa uppgifter

Plats: Skoklosters kyrka, Skoklosters sn, Up

Raä nr: 70

Fornlämningstyp: Medeltida lämningar

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökningen: Anläggande av väg

Undersökningsperiod: 2004-04-15

Koordinatsystem: Fristående

Projektledare, Upplandsmuseet: Martin Scheutz

Upplandsmuseets dnr: 1297/03

Upplandsmuseets projektnr: 8087

Beställare: Övergrans kyrkliga samfällighet

Handläggare på länsstyrelsen i Uppsala län: Henrik Gartz

Länsstyrelsens beslutsdatum och dnr: 2004-01-07, 433-14866-03